kaitsevägesid, kuid kaotas Schlippenbach'i (vt.) väeosade vastu lahingu 4. IX 1701 Kasaritsa ja Rõuge kiriku juures, mille tagajärjel ka ta poeg Mihailo Š., kes Lokuta ja Ristipalu küla juures Räpinas v. Rosen'i salga hävitanud, oli sunnitud taganema. Selle vastu õnnestus Š.-il kaugelt suuremaarvulise väega ja kahurite hulgaga võita Schlippenbach'i Erastvere juures 29. XII s. a., mille järel tema väesalgad rüüstasid praegust Tartu- ja Võrumaad. Esimese rootslaste üle saadud võidu pärast rõõmus tsaar nimetas Š.-i kindral-feldmarssaliks ja jättis temale endiselt ülesandeks teotsemise Schlippenbach'i vastu. 18 VII 1702 purustas Š. palju suuremate jõududega Schlippenbach'i väe Hummuli juures, mille järel Š. ise ja tema poolt väljasaadetud ratsaväe-osad (kasakad j. m.) barbaarselt laastasid Eesti alal peamiselt praegust Viljandi, Tartu, Võru ja Valga maakonda; hulk mõisaid ja külasid langes hävituse ohvriks, palju inimesi tapeti või viidi vangi; sama saatus sai osaks ka Põhja-Lätile, kus Š. aug. lõpul 1702 vallutas Alulinna (Marienburgi). Veel s. a. sügisel juhtis Š. Pähkinalinna piiramist, mis vallutati okt. alupoolel ja nimetati Schlüsselburgiks. 1703. a. jätkas Š. Ingeri vallutamist, võttes Nevanlinna ja Kaprio, ja viis veel s. a. aug. lõpul tsaari käsul oma rüüstesalgad Vasknarva kohalt üle Narva jõe. Schlippenbach taganes Tallinna juurde ja Š.-i rüüstesalgad valgusid eelmise a. eeskujul rüüstates laiali, hävitades Viru-, Järva-, Viljandimaad; Rakvere. Paide, Viljandi langesid tuleroaks. 1704. a., kui tsaar oli otsustanud vallutada Tartut ja Narvat, sai Š.-i ülesandeks Tartu piiramine. Peale seda, kui kindral Werden'i väeosa oli 3. V vallutanud Kastres Rootsi Peipsi laevastiku, suundus Š. mai lõpul Pihkvast Tartu alla, sulustades seda juuni esimesel poolel, pannes patareide ehitamisel pearõhku kindluse müüri läbimurdmisele Ropka suunalt. Tsaar, kes ise siia tuli juuli alul, leidis Š.-i sammu sõjaliselt väära olevat ja käskis pearõhku panna Emajõe-tagusele küljele, kustpoolt linna kindlus ei vastanud tolle aja kindlustamiskunsti nõuetele Patareid toodi aegamööda Emajõe taha, lasti Vene värava juures linna müüri murd ja 13. VII kapituleerus Tartu. Peale Tartu võtmist sai Š. ülesandeks oma väeosadega jääda Vaivara juurde kaitseseisundisse, et takistada võimalikku Rootsi abivägede ilmumist Eestimaa suunalt Narva alla. 1705. a., kui tsaari ja August II-se vahelise kokkuleppe järgi Saksi ja tsaari väed pidid ühinema Karl XII vastaseks operatsiooniks, sai Š. Vene vägede suundumisel Leedusse ülesandeks vabastada Vene parem tiib Lewenhaupt'i (vt.) võimaliku pealetungi eest ja veel teda ka Riiast ära hoida; kuid Š. sai Lewenhaupt'ilt Miitavi lähedal Gemauerthofi juures juulis 1705 täiesti lüüa; hiljemini, kui Š. sai lisavägesid, taganes Lewenhaupt Kuramaalt Riia alla. Aa. 1705—06 rahustas Š. Astrahani mässu. 1706.a. sai ta Vene vägede ülemjuhatajaks, mis ametis tal palju hõõrumisi oli Menšikov'iga, kelle juhatuse alla tsaar andis Vene ratsaväe. Kui Karl XII peale puhkeaega Radoszkowicze's ja Molodeczno's 1708. a. suvel suundus Dnepri liini vastu, ei suutnud Š. ühes teiste kindralitega kun. Karli liikumisele takistusi teha, saades lüüa juuli alul Holowczyni juures. Hiljemini teotses Š. Karli vägede vastu Severjes, Ukrainas ja oli ülemjuhataja Poltaava lahingus a. 1709. Selle järel sai ta ülesandeks Riia piiramise (vt. Strömberg), mis temale kapituleeruski 4. VII 1710. Riia kapituleerumisel kinnitas Š. Riia linna ja Liivimaa aadli eesõigused (4. VII) ja võttis tsaari nimel vastu truudusvande linnalt ja rüütelkonnalt (14. VII). Peale seda oli Š. seotud sõjategevusega mujal, võttis osa Pruti sõjakäigu juhtimisest (1711), viibis sõjavägedega Ukrainas ja Poolas, teotses Pommeris. 1716. a. olid asetatud tema väed Mecklenburgi, oodates käsku siirduda ühes Taani vägedega Skånesse, mis aga jäi teostamata. Š. suri 17. II 1719.

Р. Б. Сл. (1911); С. Соловьевъ, Исторія Россіи съ древнѣйшихъ временъ II XIV—XVII (1896); Н. Устряловъ, Исторія царствованія Петра Великаго II—IV (1858—63); Д. Ѳ. Масловскій, Записки по исторіи военнаго искусства въ Россіи I, 1683 до 1762 (1891); (Бычковъ), Письма и бумаги Петра Вел. I—VI (1887—1912); Письма къ Госуд. Импер. Петру Великому отъ ген.-фельдмарш, ... графа Б. П. Шереметьева I—IV (1718); Kelch, Liefl. Hist. Continuation (1875); O. Sjögren, Försvarskriget i Lifland 1701 och 1702 (1883); Fr. Bienemann, Die Katastrophe d. Stadt Dorpat ... (1902); E. Carlson, Sveriges historia under konungarne af Pfalziska huset VIII (1910); Karl XII på slagfältet (utg. av Generalstaben II—III, 1918); S. E. Bring, Karl XII (1918); A. Munthe, Karl XII och den ryska sjömakten I—III (1924—27); A. Buchholtz, Zur Geschichte der Belagerung und Kapitulation der Stadt Riga 1709—1710 (Mitt. XV). *H. S.*

SETÄLÄ, Eemil Nestor, soome-ugri keeleteadlane, sünd. Soomes Kokemäel 27. II 1864 ukj. taluomaniku pojana, õppis aa. 1882—85 Helsingi ülikoolis, omandas a. 1890 *dr. phil* astme, nimetati a. 1887 soome-ugri keele-